

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: De VNG in de jaren zeventig

Gerrichhauzen, L.G.

Citation

Gerrichhauzen, L. G. (1981). Boekbespreking van: De VNG in de jaren zeventig. *Acta Politica*, 16: 1981(4), 553-556. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452203>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452203>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SSP voor hemzelf heeft gehad. Als nauwbetrokkene is het hem zeer moeilijk gevallen zelfs maar de schijn van objectiviteit op te houden in de feitenweergave. Bovendien wordt hij op diverse plaatsen door emoties overweldigd, waardoor rancunes en regelrechte scheldwoorden de overhand krijgen. En tenslotte wordt het geheel gelardeerd met persoonlijke ervaringen en bekentenissen, waarvan ik van mening ben dat die er absoluut niet toe doen. De emotionele toonzetting ervan is vaak zelfs genant. Vooral het openingshoofdstuk ('een politikoloog te kijk') en het slothoofdstuk ('no more heroes') lijden hieraan. Dat plaatst het boek in het genre van 'bekentenisliteratuur' à la De Schaamte Voorbij van Anja Meulenbelt. Het geheel ademt de teleurstelling van een gelovige, die men zijn geloof ontnomen heeft, want dat laatste is in feite met de marxist Frank Koster gebeurd. Aan een geloof ontleent men zekerheden, waarmee men het leven aankan, en wanneer die zekerheden wegvallen, is een totale geestelijke ontreddeering het gevolg. In die zin heeft het schrijven van het boek de functie gehad van arbeidstherapie, maar de schrijver had het resultaat ervan beter in de la kunnen houden, want met politicologie als wetenschap heeft het weinig te maken.

Wat het boek wel laat zien, is de enorme overschatting van het belang van universitaire en studentenpolitiek door de linkse studentenbonden in de jaren zeventig zelf. Blijkbaar had men een dergelijk geloof in het belang van de goede zaak nodig om ervoor te kunnen blijven strijden. Maar achteraf bezien speelde de hele studentenstrijd zich af in de marges van de echte politieke arena, waar de werkelijke politieke beslissingen werden genomen over universiteit en wetenschap, bijvoorbeeld in Den Haag en in de vestigingsplaatsen van diverse instituties (zoals de Academische Raad en ZWO) en van belangengroepen. En juist daar schitterden student-activisten door hun afwezigheid. Dat verklaart misschien tevens de geringe invloed die de studentenbeweging op het overheidsbeleid in de jaren zeventig heeft gehad. De pseudo-intellectuele navelstaarderij van de Nijmeegse studentenbeweging heeft wat dat betreft niets opgeleverd en dat is jammer van de verspilde tijd, moeite en energie. Van de andere kant moeten we zeggen: gelukkig maar dat het niets heeft opgeleverd, want verwezenlijking van de doeleinden van de studentenbeweging en van de achterliggende ideeën zou van de universiteiten een broedplaats van pseudo-intellectuele barbarij hebben gemaakt.

Het is jammer dat juist Frank Koster heeft gemeend het Nijmeegse benoemingsconflict rond Hoogerwerf en de nasleep ervan, waaromheen zich de strijd van de SSP heeft gecentreerd, te moeten beschrijven en verklaren. Zijn beschrijving wordt immers gekleurd door zijn marxistische benadering, en dan ook nog een van de slechte soort, en aan verklaring komt hij niet of nauwelijks toe. Ik meen dat een andere aanpak, bijvoorbeeld die van de economische groepstheorie van Olson en van Hirschman (welke benadering hij in zijn voorwoord noemt maar om onduidelijke redenen snel verwerpt) meer resultaten zou hebben opgeleverd. Bovendien zou een vergelijking met de kwestie-Daudt aan de Universiteit van Amsterdam, welke even voordien speelde, voor de hand hebben gelegen. De overeenkomsten tussen beide zaken zijn op het eerste gezicht verbluffend, maar op het tweede gezicht waren misschien verschillen aan het licht gekomen die een verklaring zouden kunnen bieden voor de afloop van beide kwesties. Maar wellicht komt een politikoloog, die minder of zelfs helemaal niet bij beide kwesties betrokken is geweest en dus wat afstandelijker te werk kan gaan, nog eens op de gedachte een dergelijke studie uit te voeren. Het onderwerp is er belangrijk genoeg voor.

Nog een laatste opmerking moet mij van het hart. Het boek is een bewerking van

de doctoraal-scriptie van Koster in het kader van zijn studie Politicologie, afstudeerrichting Bestuurskunde, te Nijmegen. In zijn voorwoord zegt Koster, dat die bewerking niet zo heel erg veel afwijkt van het origineel. Hij heeft daarin vooral geprobeerd het taalgebruik te verbeteren, maar ik vraag mij dan af hoeveel onleesbaarder de oorspronkelijke scriptie wel moet zijn geweest! Als scriptie heeft de hoogleraar Bestuurskunde te Nijmegen dit werk van zijn goedkeuring voorzien en zo het wetenschappelijk karakter ervan erkent, althans wanneer ik er nog vanuit mag gaan dat nog steeds alleen wetenschappelijke criteria worden gehanteerd (daaraan zou men haast gaan twijfelen gezien de rel die is ontstaan over de praktijken dienaangaande aan de 'welzijnsakademie' te Leeuwarden). In dat geval heeft deze hoogleraar zich naar mijn mening gediskwalificeerd. Zelfs als men dit boek beoordeelt aan de hand van marxistische wetenschapsnormen, blijkt het de toets van de kritiek niet te kunnen doorstaan, en mag het zeker niet een wetenschappelijke publikatie worden genoemd. Als zodanig wordt het wel gepresenteerd, en dat is dus ten onrechte.

J. G. A. van Mierlo

E. L. Berg, D. Hillenius, **De VNG in de jaren zeventig, Potret van een belangenorganisatie**, Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 's-Gravenhage, 1979

Ter gelegenheid van het afscheid van Mr. L. G. van Reijen als hoofddirecteur van de VNG is een portret geschetst van deze belangenorganisatie zoals die in de jaren zeventig onder leiding van Van Reijen functioneerde.

Het boek is geschreven door een tweetal medewerkers van de VNG die een min of meer vooraanstaande positie in de organisatie bekleden. Berg is de opvolger van Van Reijen en is nu hoofddirecteur, Hillenius is hoofd van de afdeling voorlichting. Het portret is dus door belanghebbenden samengesteld. Een voordeel daarvan is dat de auteurs alle ins en outs van de organisatie kennen. Een nadeel is echter dat ze niet snel geneigd zullen zijn het achterste van hun tong te laten zien. Integendeel ze zullen eerder geneigd zijn om de organisatie zo gunstig mogelijk voor te stellen. Het portret is dan ook geen 'objectief' wetenschappelijk verslag. Toch is het voor politicologen een nuttig boek omdat de auteurs allerlei beweringen doen die een goed uitgangspunt vormen voor een wetenschappelijke analyse van deze organisatie. Een onderzoek waar behoefte aan is, aangezien deze organisatie een invloedrijke pressiegroep in ons land is. Voorts vult het boek een leemte, aangezien over de VNG weinig publikaties voorhanden zijn.

Het boek bevat een achttal hoofdstukken waarvan Hillenius het merendeel voor zijn rekening heeft genomen. De nadruk ligt op de functies die deze organisatie vervult, het inhoudelijk beleid van de VNG blijft gedeels buiten beschouwing. Achtereenvolgens worden behandeld het ontstaan en de ontwikkeling van de VNG, de maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren zeventig, het functioneren van het openbaar bestuur in deze tijd, de spreekbuis en servicefunctie van de VNG, haar voorlichtingsactiviteiten, de organisatie en het personeelsbeleid en tot slot worden de jaren tachtig verkend.

Eerst wordt in vogelvlucht de geschiedenis van de VNG geschetst. Een organisatie die in 1912 werd opgericht. Een aantal problemen waarmee deze belangengroep toen werd geconfronteerd doen zich nog steeds voor. Aanvankelijk konden

niet alle gemeenten lid worden. Gemeenten met minder dan 10.000 inwoners werden niet tot de organisatie toegelaten. Daar kwam verandering in toen deze kleine gemeenten zelf een belangenorganisatie in het leven riepen. Als reactie daarop liet de VNG de toelatingsnorm van 10.000 inwoners vervallen. In 1916 fuseerden de beide organisaties en ontstond een belangenbehartigingsmonopolie.

Toch komen ook nu nog spanningen voor tussen VNG en de bij haar aangesloten kleinere gemeenten, die menen dat de VNG te weinig voor hen in de bres springt. Dit geldt dan met name voor het beleid inzake de kleine kernen. In hoofdstuk 8 geven auteurs zelfs toe dat de VNG de problemen op dit gebied te laat onderkend heeft. Pas na 'signalen uit eigen kring en deels als antwoord op de activiteiten van de Landelijke vereniging van kleine kernen' (pag. 173) werd actie ondernomen.

Ook de norm van 10.000 inwoners speelt nog altijd een rol in het gemeentelijke herindelingsbeleid. Dat beleid gaat ervan uit dat een gemeente zo ongeveer 10.000 inwoners moet hebben om levensvatbaar te zijn. Alhoewel de VNG dergelijke normen van de hand wijst, heeft zij in de praktijk gekozen voor gemeentelijke schaalvergroting met als gevolg dat steeds minder gemeenten met minder dan 10.000 inwoners voorkomen.

Een andere spanningsbron binnen de VNG is de relatie met de vier grote gemeenten. Ook bij de oprichting van de VNG kwamen deze spanningen al voor aanzien in het begin slechts een van de vier grote gemeenten lid werd. De andere drie meenden hun eigen boontjes wel te kunnen doppen. Nog steeds behartigen de vier grote gemeenten hun belangen bij de rijksoverheid voor een deel zelf. Dit tot irritatie van de VNG. Zo wordt op pag. 76 gesteld: 'Het afzonderlijk optreden van de vier grote gemeenten kwam op een voor de VNG hinderlijke wijze voor het eerst aan het licht toen zij in 1971 een eigen memorandum bij de kabinetsinformatuur indienden'. Ook hebben de vier grote gemeenten geregeld overleg met de regering. Onder leiding van de staatssecretaris van binnenlandse zaken bespreken in dit zogeheten agenda-overleg de burgemeesters van de vier grote gemeenten, de hoofd-directeur van de VNG en enkele departementale topambtenaren de knelpunten die de grote gemeenten in hun relaties met de rijksoverheid hebben. Over de rol van de VNG bij dit overleg wordt gesteld: 'Als een soort waakhond moet hij voorkomen, dat het agenda-overleg zich gaat uitstrekken tot problemen die niet specifiek zijn voor de vier grote gemeenten. Dan immers zou de kans groot zijn dat de regeringszorg voor de vier groten ten koste zou gaan van alle overige gemeenten' (pag. 76).

Tot 1950 kampte de vereniging met het zogeheten liftersgedrag. Sinds dat jaar zijn alle gemeenten echter lid van de VNG, een feit dat slechts zeer weinig andere belangengroepen gemeen hebben en uiteraard een belangrijk machtsmiddel is ten opzichte van de regering. Een mogelijke verklaring voor deze situatie ligt waarschijnlijk in de vele selectieve prikkels die de VNG aan haar leden verschaft, waardoor de baten van een lidmaatschap al snel groter zijn dan de kosten.

Zo werd in 1914 al een verificatiebureau opgericht. Naast dit bureau werd in de loop van de tijd steeds meer service aan de leden verleend. Deze service varieert van de centrale inkoop van goederen tot en met het uitbrengen van schriftelijke adviezen over allerlei beleidskwesties. Overigens blijkt dat met name de allerkleinste gemeenten het minst een beroep doen op de VNG. Ook bestaat de indruk bij de auteurs dat binnen de gemeenten het vooral de colleges van B en W zijn die van deze adviezen profiteren. De auteurs schrijven 'de indruk bestaat dat b en w zich dikwijls ook voorzien van het advies van de VNG om sterker te staan in het overleg met de raad' (pag. 91). Als deze indruk juist is versterkt de VNG daardoor de toch

al sterke positie van B en W ten opzichte van de gemeenteraad. Sterker nog de VNG lijkt vooral een organisatie van de colleges van B en W te zijn, want raadsleden kunnen alleen feitelijke informatie krijgen. En 'voorzover dat schriftelijk gebeurt, wordt daarvan een afschrift gezonden naar b en w als dagelijks bestuur van de gemeente. De vereniging moet immers niet door een raadslid worden uitgespeeld tegenover b en w' (pag. 87). Dit terwijl de VNG zelf in een rapport van de commissie-Merkx heeft vastgesteld dat de positie van het raadslid in het gemeentelijk beleidsproces zwak is en verandering behoeft.

Voor politicologen het meest interessant is hoofdstuk IV waar ingegaan wordt op de pressieactiviteiten van deze belangengroep. In dit hoofdstuk wordt onder meer gesteld dat de VNG niet zomaar een pressiegroep is die voor een bepaald sectorenbelang opkomt maar een organisatie die opkomt voor de belangen van een goed plaatselijk bestuur. Een pressiegroep die zich ook veel 'gematigder en zeker genunanceerder' (pag. 60) opstelt tegenover de rijksoverheid dan andere pressiegroepen plegen te doen. Ook zou de vereniging in partijpolitieke zin neutraal zijn en een eigen ideologie hebben die erop gericht is dat het openbaar bestuur zo goed en dicht mogelijk bij de burgers wordt uitgeoefend. Als belangrijkste middel om invloed uit te oefenen wordt overleg genoemd. In dat overleg heerst over het algemeen een coöperatieve sfeer. Met name met Binnenlandse Zaken bestaan goede contacten. Naast het overleg verstuurt de VNG regelmatig adressen naar regering en parlement. Veruit de meeste adressen worden naar de regering gestuurd. Voorts bestaan er regelmatig contacten met parlementsleden. Een van de taken van de afdeling voorlichting is zelfs om deze contacten te leggen en te onderhouden.

Voorts participeert de VNG in tal van adviesorganen. De vraag hoe effectief de beïnvloeding van de VNG is blijft goeddeels onbeantwoord.

Als meest wezenlijke taak voor de jaren tachtig wordt het bestrijden van onnodige centralisatie genoemd. Daarbij komt als vraag naar voren of de VNG in staat zal zijn die taak op alle fronten van het overheidsbeleid te volbrengen. In dat kader wordt aandacht gevraagd voor de positie van de provincies die mede tengevolge van de decentralisatie van rijkstaken aan betekenis winnen. Mede door die ontwikkelingen zal ook het karakter van de VNG veranderen. De nadruk zal dan meer op het provinciale niveau komen te liggen. Anders gezegd over de consequenties van het provinciale beleid voor het lokale bestuur zal dan met de provinciebesturen overlegd moeten worden.

Conclusies. Alhoewel dit portret van de VNG in een leemte voorziet aangezien over deze organisatie weinig publikaties voorhanden zijn, blijven tal van politicologische onderzoeksvragen onbeantwoord. Meer politicologisch onderzoek naar de VNG is gewenst. Daarbij zou onder meer aan de volgende vragen aandacht besteed dienen te worden.

– Hoeveel invloed heet de VNG op het openbaar bestuur? Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt naar de invloed op de agendavorming en de inhoud van het beleid.

– Wiens belangen behartigt de VNG het best? Die van de middelgrote gemeenten of van de grote gemeenten? Welke factoren in het lokale beleidsproces zijn het meest gebaat met de VNG adviezen?

– Hoe zijn de interne machtsverhoudingen binnen de VNG? Maken de gemeentelijke vertegenwoordigers de dienst uit of het ambtelijk apparaat?

– Is het verzet van de VNG tegen vormen van functioneel bestuur wel in overeenstemming met haar eigen ideologie? L. G. Gerrichhauzen

Jean-Jacques Rousseau, *Emile, of over de opvoeding*, Boom, Meppel/Amsterdam 1980, (Boom Klassiek 20), f 39,50 (paperback)

In Boek IV van de 'Emile' geeft Rousseau met instemming weer, hoe een vader zijn zoon genas van een ongezonde belangstelling voor vrouwelijk schoon. Nadat raad en vermaning hun uitwerking hadden gemist, nam deze vader zijn toevlucht tot de exemplarische methode en confronteerde de nietsvermoedende jongeling met een zaal vol syphilislijders. 'Bij dit afschuwelijke tooneel, dat op al zijn zinnen werkte, was de jonkman bijna van zich zelve gevallen. "Gij, ongelukkige lichtmis", zeide zijn vader op een driftigen toon tot hem, "volg de schandelijke neiging, die u meê-sleurt; weldra zult gij al te gelukkig zijn om in deze zaal toegelaten te worden, waar gij als een slachtoffer der schandelijkste smarten uwen vader zult dwingen om God voor uwen dood te danken".'

Dit citaat illustreert, dat een moderne vertaling van de 'Emile' geen overbodige luxe is. Het citaat is te vinden op pg. 278 van een zeventig jaar oude Nederlandse editie, een uitgave van de Gebr. E. & M. Cohen, Amsterdam, 1911, die in ons taalgebied nog het dichtst in de buurt komt van een volledige vertaling.¹ Wie deze passage in de recente uitgave van Boom wil naslaan, stuit onderaan pg. 221 op (...); het blijkt, dat dit voorbeeld van shocktherapie annex morele chantage een van de honderden passages is, die door Jeanne-Marie Noël, die tekent voor 'keuze, aantekeningen en inleiding', aan de in Rousseau geïnteresseerde tijdgenoot worden onthouden.

Er lijkt aan de toch al niet vrolijk stemmende geschiedenis van dit klassieke werk maar geen happy end te willen komen. De 'Emile', ooit in dit land voor het eerst gedrukt (en vervolgens in het openbaar verbrand) gaat nu al meer dan twee eeuwen zijn gang door de geschiedenis, verminkt en gecensureerd, bewerkt en verkort, vervalst en overwoekerd door commentaar. In de ons omringende landen is het ergste leed nu geleden, maar voor het Nederlands taalgebied heeft Boom de kans gemist om een eind aan deze schande te maken. In de reeks 'Boom Klassiek', geafficheerd als een van de weinige lichtpunten waar het gaat om vertaalde filosofische teksten, wordt de zoveelste 'keuze uit' deze klassieke verhandeling over de opvoeding aan de lezer voorgelegd.

Naar de overwegingen die tot deze betreurenswaardige beslissing hebben geleid kan de lezer alleen maar gissen; ze worden nergens vermeld. Natuurlijk is de 'Emile' een lijvig boekwerk, maar dat blijft het in deze gekortwiekte versie. Natuurlijk is de stijl van Rousseau wijdloepig en herhaalt hij zich vele malen, maar dat euvel is niet te verhelpen door te hooi en te gras alinea's en pagina's te schrappen. De talloze weglatingen noodzaken tot vele kleine lettertjes om het betoog weer aan elkaar te lassen; deze inlassen zijn dikwijls van een dubieuze kwaliteit en in sommige gevallen bovendien nauwelijks korter dan de weggelaten tekst; kortom, een hoop rompslomp, die weinig oplevert en alleen maar stoort. De enige ratio die ik in de weglatingen heb kunnen ontdekken is, dat consequent verwijzingen naar in de vergetelheid geraakte figuren en geschriften zijn vermeden, waardoor annotatie tot een minimum beperkt kon blijven.

De teleurstelling over deze Boom-uitgave wordt alleen maar groter, wanneer blijkt dat de nieuwe vertaling van Anneke Brassinga in het algemeen correct is en heel leesbaar Nederlands oplevert. Met iets meer zorg zou Boom ons hebben kunnen verblijden met een uitgave die zowel bruikbaar is voor de geïnteresseerde bui-

tenstaander als voor de vakmatig geïnteresseerde lezer. Het lijkt me redelijk om te veronderstellen, dat kopers die bereid zijn zo'n veertig gulden neer te tellen voor een boek dat niet leest als een roman, zo iets doen omdat ze belangstelling hebben voor zo'n boek; zij hebben dan ook recht op het volledige werk, met zorg vertaald, deskundig geannoteerd en ingeleid. Het nut van een vertaling naar de wetenschappelijke Pleiade-editie, waarin vervolgens de noten van de auteur niet of nauwelijks worden opgenomen en nergens verantwoorde weglatingen schering en inslag zijn, ontgaat me.

Een recensie van Rousseau's 'Emile' heeft twee eeuwen na het verschijnen weinig zin. Er is een bibliotheek over vol geschreven; Rousseau is, zoals Beerling in zijn Rousseau-studie opmerkt, definitief 'een prooi der anderen' geworden.² Zinvoller lijkt het me, om enige gedachten te ontwikkelen over de relevantie van de 'Emile' voor hedendaagse politicologen. Te lang is de belangstelling van politicologen beperkt gebleven tot 'Het Sociaal Contract' en de twee vertogen over het ontstaan van maatschappelijke ongelijkheid, terwijl de 'Emile' het domein bleef voor pedagogen. Rousseau's ideeën over opvoeding zijn echter in essentie ideeën over *politieke* opvoeding; zij maken deel uit van zijn politieke filosofie. Mevr. Noël zet zich in haar inleiding terecht af tegen de tendens, om de 'Emile' uitsluitend te interpreteren in het licht van de persoonlijke problemen van Rousseau (de 'Emile' als zoenoffer voor het te vondeling leggen van zijn kinderen) en geeft er de voorkeur aan, het werk te zien als een stadium in de ontwikkeling van Rousseau's politieke ideeën. Wat helaas in haar inleiding niet uit de verf komt is, dat Rousseau er twee filosofieën over politieke opvoeding op na hield: een over de publieke opvoeding en een over de private opvoeding. De filosofie van de private opvoeding, neergelegd in de 'Emile', is bedoeld voor hopeloos 'corrupte' samenlevingen, waartoe Rousseau de meeste Europese samenlevingen van zijn tijd rekende. In zulke samenlevingen achtte Rousseau de kans op het verwezenlijken van zijn ideale politieke gemeenschap, gebaseerd op een wettig sociaal contract en geregeerd door de 'volonté générale', miniem. Hoofddoel van het opvoedingssysteem in de 'Emile' is daarom de corrumperende invloed van de samenleving zo lang mogelijk buiten de deur te houden, net zo lang tot de in afzondering opgegroeide opvoedeling in staat is om die corruptie te doorzien en het hoofd te bieden. Het gewenste eindproduct van de private opvoeding is een in alle opzichten autonoom individu, óók politiek autonoom: d.w.z. de ware politieke deugd toegedaan, niet van plan om zijn vrijheid en onafhankelijkheid te verkopen. Georiënteerd op universele normen en altijd bereid om het wereldlijk en kerkelijk gezag aan die normen te toetsen, is het eindproduct van Rousseau's private opvoeding een kosmopoliet, die potentieel subversief is, hoezeer hij zich ook 'van nature' aan de praktische politiek zal proberen te onttrekken. Dit schrikbeeld ligt duidelijk ten grondslag aan de heftige reacties van de wereldlijke en kerkelijke overheden op de 'Emile'. En het was des te meer een schrikbeeld, omdat de 'Emile' een blauwdruk is voor de opvoeding van kinderen uit de bovenste lagen van de maatschappij: de burgerij en de aristocratie, waar de bereidheid tot experimenten in brede kring aanwezig leek.³

Rousseau zag echter voor drie categorieën samenlevingen wél mogelijkheden om zijn ideaal van de ware gemeenschap te realiseren: kleine politieke gemeenschappen, die door wijze bestuurstradities behoed waren voor vérgaande corruptie (zoals zijn vaderstad, Genève), gemeenschappen, die nog dicht bij de natuur stonden (zoals de Caraïben) en volken, die bezig waren hun onafhankelijkheid te heroveren (zoals de Polen en de Corsicanen). Voor zulke samenlevingen had Rousseau